

Бавыко А.Е. Основные направления развития регионального экономического пространства в условиях формирования сетевой экономики

Определены основные направления развития регионального экономического пространства на основе типологии регионов по критериям экономико-географического положения региона в национальном экономическом пространстве, по степени вхождения региона в глобальное экономическое пространство и по характеру взаимодействия хозяйствующих субъектов.

Ключевые слова: региональное экономическое пространство, сетевая экономика, информатизация, глобализация.

Вавуко А.Є. The main directions of development regional economic area in the formation of the Network Economy

The article is devoted to the development strategy of regional economic area based on the typology of regions according to the criteria of economic and geographical situation of the region in the national economic area, the degree of integration of the region in the global economic area and the nature of the interaction of economic actors.

Keywords: regional economic space, network economics, informatisation, globalization.

УДК 657.633.5 *Аспір. Н.М. Воськало¹ – НУ "Львівська політехніка"*

ВНУТРІШНІЙ КОНТРОЛЬ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ЙОГО ДІЯЛЬНІСТЮ

Описано методику здійснення внутрішнього контролю власного капіталу підприємства, зокрема: визначено завдання, джерела інформації, інформаційне забезпечення; окреслено суб'єкти, об'єкти внутрішнього контролю власного капіталу, контрольні процедури; сформульовано типові порушення, що виникають у процесі контролю; зроблено пропозиції щодо уніфікації процедур контролю власного капіталу та документального оформлення його результатів.

Ключові слова: внутрішній контроль, власний капітал, контроль власного капіталу.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Загальна величина власного капіталу підприємства, який охоплює його нерозподілений прибуток, статутний, додатковий, резервний та інші види капіталу, є динамічною величиною і змінюється під впливом різних внутрішньовиробничих (обсяги виробництва продукції, її собівартість тощо) та зовнішніх (попит та ринкові ціни на продукцію підприємства, податкова політика держави і ін.) чинників. Тому, зважаючи на те, що власний капітал є основним джерелом формування та збільшення обсягів активів підприємства, його зміни не повинні бути стихійними, а мають чітко регулюватись у процесі системного управління діяльністю підприємства. Разом з тим, ефективне управління власним капіталом неможливе без ґрунтового контролю за змінами його величини та структури.

З цієї метою науковці розробили узагальнену систему здійснення контрольних процедур. Поряд з тим, подальшої деталізації та розвитку потребують такі контрольні процедури, які враховували б специфічні особливості окремих складових власного капіталу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення розглядуваної проблеми. Власний капітал – як об'єкт контролю – досліджувало багато науковців: С.В. Бардаш [1], Н.Г. Виговська [3], Л.В. Дікань [7], Р.О. Костирко [4], Є.В. Мних [5], А.Б. Педько [6], О.Є. Попов [9], однак у їхніх працях контроль розглянуто як функцію управління загалом, контроль капіталу, контроль економічного потенціалу підприємства, а не безпосередньо власного капіталу. Інші автори, зокрема І.Р. Поліщук [8], М.О. Белоусов [2], розглядають контрольні процедури лише щодо формування статутного капіталу підприємства.

Метою роботи є обґрунтування доцільності, визначення завдань і джерел та необхідності розвитку контрольних процедур щодо об'єкта дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під внутрішнім контролем, який є однією з функцій управління, необхідно розуміти процеси перевірки дотримання встановленого, нормативно-правовими актами держави, установчими документами підприємства та рішеннями його керівних органів, порядку формування та зміни усіх складових власного капіталу.

Під час формування системи внутрішньогосподарського контролю на підприємстві, як стверджує Н.Г. Виговська [3, с. 115], потрібно зважати на головне завдання корпоративного управління – забезпечення роботи підприємства в інтересах власників, які надали основну частину ресурсів в його розпорядження. Тому, контроль стану власного капіталу необхідно здійснювати постійно, на усіх стадіях функціонування підприємства:

- на попередній стадії – у вигляді підготовки та затвердження необхідних документів (статуту, наказів та інших внутрішніх регламентів); формування кадрового складу виконавчих органів, ревізійної комісії, аудитора; визначення повноважень загальних зборів засновників; встановлення порядку розподілу прибутку; призначення керівника підприємства; встановлення обмежень на розпорядження майном без згоди власника та порядку реорганізації і ліквідації підприємства;
- на поточному етапі контролюють надходження та використання коштів, фінансову дисципліну, поточну звітність тощо;
- наступний контроль передбачає перевірку щорічного звіту про виробничу і фінансово-господарську діяльність, оцінювання їх результатів та визначення можливих резервів збільшення та оптимізації структури власного капіталу [3, с. 321].

Внутрішній контроль передбачає здійснення різних операцій з метою отримання різноманітних проміжних та підсумкових показників, придатних для оцінювання результатів роботи та прийняття ефективних управлінських рішень. Сукупність контрольних операцій формує процедуру. Кілька процедур утворюють технологічну фазу контролю, а фази – етап контрольного процесу. Відомо, що в організації контрольного процесу розрізняють три етапи: підготовка даних для контролю; перевірка даних; узагальнення результатів контролю. Тому впорядкування контрольних операцій повинно виконуватися саме з метою виконання всіх етапів контрольного процесу [7, с. 41].

Необхідність постійного здійснення внутрішнього контролю операцій з власним капіталом зумовлюється потребами власників та керівних органів

¹ Наук. керівник: проф. С.Й. Сажинець, канд екон. наук

підприємства в об'єктивній інформації про його поточний стан, резерви зростання, абсолютні розміри, структуру, достовірність облікових операцій та звітних показників та ризики, які виникають в підприємницькій діяльності тощо. Створюючи систему внутрішнього контролю власного капіталу на підприємстві, необхідно чітко встановити його завдання та інформаційні джерела, визначити об'єкти, суб'єкти та контрольні процедури.

Основними завданнями контролю власного капіталу, як стверджує Б.Ф. Усач, є перевірка:

- правильності формування і використання (вилучення) власного капіталу;
- дотримання встановленого установчими документами розміру статутного капіталу;
- правильності ведення обліку внесків до статутного капіталу і розрахунків за дивідендами тощо [10, с. 173].

Деяко ширше коло завдань процесу контролю власного капіталу сформулював Є.В. Мних. Це зокрема:

1. Визначення фактичного стану об'єкта дослідження на певний момент: оцінка економічного потенціалу підприємства, його фінансового стану, фінансових ризиків з метою виявлення ознак потенційного банкрутства та запобігання чинникам, що до цього призводять.
2. Перевірка складу та структури джерел фінансування (власного капіталу) стратегічним напрямком розвитку підприємства, обсягам та видам його діяльності.
3. Контроль операцій, спрямованих на формування джерел утворення грошових коштів: перевірка відповідності кожної операції чинному законодавству України, оцінка її доцільності та обґрунтованості.
4. Контроль оптимізації вартісної структури капіталу, виходячи з потреб підприємства у створенні додаткових джерел фінансування: перевірка обґрунтованості абсолютної величини та рівня витрат на залучення та обслуговування кожного наявного джерела фінансування.
5. Контроль операцій щодо розміщення та використання фінансових ресурсів за напрямками витрачання коштів: перевірка відповідності кожної операції чинному законодавству України, оцінка її доцільності та обґрунтованості.
6. Контроль доходів і витрат як наслідку залучення і використання капіталу підприємства загалом та за окремими операціями.
7. Організація моніторингу показників фінансової стійкості, платоспроможності та рентабельності власного капіталу з метою мінімізації фінансових ризиків та запобігання банкрутству.
8. Забезпечення виконання управлінських рішень стосовно формування, розміщення і використання капіталу, своєчасне усунення відхилень у ході виконання цих рішень, запобігання кризовим ситуаціям і банкрутству підприємства [5, с. 22-23].

Під час здійснення контрольних процедур за операціями з власним капіталом необхідно використовувати як інформаційні, так і документальні джерела.

Серед інформаційних джерел проведення контролю виокремлюють прогнозні та планові завдання і, звичайно ж, чинне законодавство, зокрема:

План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій; Інструкцію про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій; П(С)БО 5 "Звіт про власний капітал"; П(С)БО 6 "Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах"; П(С)БО 12 "Фінансові інвестиції"; П(С)БО 13 "Фінансові інструменти"; П(С)БО 15 "Дохід"; П(С)БО 16 "Витрати"; Закон України "Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні"; Закон України "Про господарські товариства"; Закон України "Про акціонерні товариства", Наказ про облікову політику підприємства тощо.

До документальних джерел належать первинні документи з обліку власного капіталу (акти приймання-передачі основних засобів, накладні та акти про приймання матеріалів, прибуткові касові ордери, виписки банку, накази, розпорядження, рішення зборів учасників підприємства, засновницький опис майна, довідки та розрахунки бухгалтерії тощо), реєстри синтетичного та аналітичного обліку за рахунками 4-го класу, Головна книга та фінансові звіти (Баланс підприємства, Звіт про фінансові результати, Звіт про рух грошових коштів, Звіт про власний капітал, Примітки до річної фінансової звітності).

У процесі внутрішнього контролю перевіряють усі господарські операції в розрізі таких об'єктів власного капіталу: статутний капітал, додатково вкладений капітал, інший додатковий капітал, резервний капітал, нерозподілений прибуток, непокритий збиток, вилучений капітал, неоплачений капітал тощо.

До суб'єктів, які контролюють операції з власним капіталом, згідно з чинним законодавством, належать загальні збори учасників (для ТЗОВ та ТЗДВ), загальні збори акціонерів (для акціонерних товариств), ревізійна комісія, наглядова рада (для акціонерних товариств), відділ внутрішнього контролю (для великих підприємств) або окрема посадова особа з контрольними повноваженнями (для невеликих підприємств), інвентаризаційні комісії тощо.

Здійснюючи внутрішній контроль операцій із складовими власного капіталу, використовують процедури перевірки:

- залишків власного капіталу в облікових реєстрах із залишками, зазначеними у головній книзі;
- дотримання умов установчого договору і статуту підприємства;
- повноти та дотримання строків сплати статутного капіталу (аналітичний облік статутного капіталу має вестись за видами капіталу за кожним засновником, учасником, акціонером тощо);
- додержання передбаченого розміру резервного та статутного капіталів, а також реінвестування прибутку;
- співвідношення чистих активів підприємства з розміром статутного капіталу;
- реалізації випущених акцій (для акціонерних товариств);
- відображення операцій з переоцінки необоротних активів за первинними документами, карток і реєстрів обліку та фінансової звітності;
- відображення операцій з безкоштовно отриманими підприємством активами за даними первинних документів, аналітичних та синтетичних реєстрів бухгалтерського обліку;
- руху резервного капіталу на підставі рішень засновників;

- достовірності формування результатів господарської діяльності та відображення даних на субрахунках рахунку 44 "Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)";
- використання прибутку поточного року;
- погашення заборгованості з неоплаченого капіталу";
- порядку ведення обліку руху власного капіталу;
- достовірності розкриття інформації про власний капітал у балансі і примітках до фінансової звітності.

Серед порушень, які виявляють у процесі внутрішнього контролю власного капіталу, можуть бути: не створення резервного капіталу (який передбачено в установчих документах); не приведення у відповідність розміру статутного капіталу до розміру чистих активів у встановлений законодавством час; несвочасне погашення вилученого та неоплаченого капіталу тощо.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У системі внутрішнього контролю діяльності підприємства необхідно більше уваги приділяти розвитку підсистеми внутрішнього контролю власного капіталу. З цією метою у роботі узагальнено завдання, визначено джерела інформаційного забезпечення, визначено об'єкти, суб'єкти та контрольні процедури і названо типові порушення, що виявляють у процесі внутрішнього контролю власного капіталу підприємства.

Разом з тим, необхідно розробити та рекомендувати для використання підприємствами методику контролю операцій з власним капіталом і оформлення його результатів.

Література

1. Бардаш С.В. Контроль діяльності суб'єктів господарювання: гіпотези та версії порушень : монографія / С.В. Бардаш. – К. : Вид-во КНТЕУ, 2008. – 312 с.
2. Белоусов М.О. Бухгалтерський облік і контроль руху статутного капіталу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.09 – "Бухгалтерський облік, аналіз та аудит" / М.О. Белоусов. – Житомир, 2011. – 21 с.
3. Виговська Н.Г. Господарський контроль в Україні: теорія, методологія, організація : монографія / Н.Г. Виговська. – Житомир: Вид-во ЖДТУ, 2008. – 532 с.
4. Костирко Р.О. Контроль і аналіз в системі управління економічним потенціалом господарюючого суб'єкта: методологія та організація : монографія / Р.О. Костирко. – Луганськ : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2010. – 728 с.
5. Мних С.В. Аналіз і контроль в системі управління капіталом підприємства : монографія / С.В. Мних, А.Д. Бутко, О.Д. Большакова, Г.О. Кравченко, Г.І. Никоневич / за ред. проф. С.В. Мниха. – К. : Вид-во КНТЕУ, 2005. – 232 с.
6. Педько А.Б. Власність, контроль і конфлікт інтересів в акціонерних товариствах / А.Б. Педько. – К. : Вид. дім "Києво-Могилянська академія", 2008. – 325 с.
7. Система фінансового контролю в Україні: сучасний стан організації та перспективи розвитку : монографія / Л.В. Дікань, Ю.О. Голуб, Н.В. Синюгіна, Н.М. Шульга, Т.В. Мултанівська, Т.С. Воїнова / за заг. ред. канд. екон. наук, проф. Л.В. Дікань. – Харків : Вид-во ХНЕУ, 2010. – 96 с.
8. Поліщук І.Р. Бухгалтерський облік і контроль статутного капіталу в товариствах з обмеженою відповідальністю: теорія і методика : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.04 – "Бухгалтерський облік, аналіз і аудит" / І.Р. Поліщук. – К., 2006. – 20 с.
9. Попов О.С. Розподіл і реалізація корпоративного контролю під час формування капіталу акціонерного товариства : монографія / О.С. Попов, А.М. Котов, Т.Г. Зайцева. – Харків : ВД "ІНЖЕК", 2009. – 320 с.
10. Усач Б.Ф. Контроль і ревізія : підручник / Б.Ф. Усач. – Вид. 4-ге, [перероб. та доп.]. – К. : Вид-во "Знання-Прес", 2002. – 253 с.

Восьяло Н.М. Внутренний контроль собственного капитала предприятия

Описана методика осуществления внутреннего контроля собственного капитала, в частности: определены задания, источники информации, информационное обеспечение; очерчены субъекты, объекты внутреннего контроля собственного капитала; сформулированы типичные нарушения, которые возникают в процессе контроля; сделаны propositions по унификации процедур контроля собственного капитала и документального оформления его результатов.

Ключевые слова: внутренний контроль, собственный капитал, контроль собственного капитала.

Voskalo N.M. Internal control of an own capital of the company

The methodology of the internal control of enterprise own capital is described, i.e. the tasks sources of information, data support are identified, the subjects, objects of internal control of own capital, control procedures are presented, the typical violations that appears during the control process are formulated, the suggestions on unification of control procedures of own capital and documentation of their results are made.

Keywords: internal control, own capital, control of own capital.

УДК 658.019.46

Доц. М.Ф. Гончар, канд. екон. наук;
магістр Л.Ю. Холявка – НУ "Львівська політехніка"

ОСОБЛИВОСТИ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

Висвітлено теоретичні засади щодо визначення поняття "потенціал" та елементів потенціалу підприємства. Розглянуто сутність та складові виробничого потенціалу підприємства. Окреслено основні етапи та особливості управління виробничим потенціалом промислових підприємств, а також можливості їх покращення.

Ключові слова: потенціал підприємства, виробничий потенціал, управління виробничим потенціалом, особливості.

Постановка проблеми і її зв'язок із найважливішими науковими та практичними завданнями. Під час формування ринкової економічної системи набувають особливої актуальності проблеми планування та оптимізації можливостей підприємств. Досвід зарубіжних країн свідчить про необхідність утворення гнучких виробничо-організаційних систем, які забезпечили б миттєве реагування на зміни в навколишньому середовищі. З огляду на це, варто приділити увагу переосмисленню підходів до створення та розвитку вітчизняних підприємств, а передусім до процесів цілеспрямованого формування їхніх потенціалів. Економіка розвивається, використовуючи нові можливості задоволення потреб суспільства і відповідний ресурсний потенціал. Саме тому в сучасних умовах проблеми управління потенціалом підприємства, зокрема виробничим потенціалом, як важливою складовою світової і національних економік, потребують швидкого вирішення. Адже виробничий потенціал підприємств забезпечує розвиток як конкретних суб'єктів господарювання, так і внаслідок їх раціонального поєднання – соціально-економічний розвиток національних економік та суспільства загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Під час визначення поняття "потенціал під-